

Физическое воспитание и спорт

УДК 796.011.3

Забіяко Юрій Олегович

ст. викладач кафедри фізичного виховання та спорту

Дніпропетровський національний університет ім. Олесея Гончара

Жданкін Антон Євгенійович

магістр, Дніпропетровський національний університет ім. Олесея Гончара

Валескальн Андрій Олексійович

студент, Дніпропетровський національний університет ім. Олесея Гончара

Головченко Олександр Володимирович

студент, Дніпропетровський національний університет ім. Олесея Гончара

Нечипоренко Ігор Олександрович

студент, Дніпропетровський національний університет ім. Олесея Гончара

Забіяко Юрій Олегович

ст. преподаватель кафедры физического воспитания и спорта

Днепропетровский национальный университет им. Олесея Гончара

Жданкин Антон Евгеньевич

магистрант, Днепропетровский национальный университет им. Олесея

Гончара

Валескальн Андрей Алексеевич

студент, Днепропетровский национальный университет им. Олесея Гончара

Головченко Александр Владимирович

студент, Днепропетровский национальный университет им. Олесея Гончара

Нечипоренко Игорь Александрович

студент, Днепропетровский национальный университет им. Олесея Гончара

Zabiyako Yu.O.

art. lecturer of the Department of Physical Education and Sport,

Oles' Honchar Dnipropetrovsk National University

Zhdankin A.Ye.

undergraduate, Oles' Honchar Dnipropetrovsk National University

Valeskal'n A.O.

student, Oles' Honchar Dnipropetrovsk National University

Golovchenko O.V.

student, Oles' Honchar Dnipropetrovsk National University

Nechiporenko I.O.

student, Oles' Honchar Dnipropetrovsk National University

**ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ
К ВОПРОСУ О ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ
СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА
THE ISSUE OF TRAINING SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE
AND SPORTS**

Анотація: У статті наведено детальну характеристику особливостей професійної підготовки викладачів фізичної культури та спорту, що впливають на ефективність їх діяльності та розкривають основні вимоги, які висуваються до них як спеціалістів даної галузі. Показано, що професійна підготовка займає важливе місце у формуванні тих знань і якостей, якими має володіти майбутній фахівець фізичної культури. Вона повинна мати свою специфіку та бути відображенням залежності ступеню ефективності підготовки від особистісних якостей майбутнього фахівця. Професійну підготовку необхідно здійснювати за принципом інтегративного підходу до формування її змісту, відбору форм і методів навчання фізичної культури. Проблема підготовки майбутнього викладача – актуальна сфера подальших педагогічних досліджень.

Ключові слова: професійна підготовка, цілісна система професійної підготовки, інтегративний підхід, діяльний підхід, фізкультурно-педагогічна, тренерсько-викладацька діяльність.

Аннотация: В статье приведена подробная характеристика особенностей профессиональной подготовки преподавателей физической культуры и спорта, влияющих на эффективность их деятельности и раскрывающих основные требования, выдвигаемые к ним как специалистам данной области. Показано, что профессиональная подготовка занимает важное место в формировании тех знаний и качеств, которыми должен обладать будущий специалист физической культуры. Она должна иметь свою специфику и быть отражением зависимости степени эффективности подготовки от личностных качеств будущего специалиста. Профессиональную подготовку необходимо осуществлять по принципу интегративного подхода к формированию ее содержания, отбора форм и методов обучения физической культуры. Проблема подготовки будущего преподавателя – актуальная сфера дальнейших педагогических исследований.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, целостная система профессиональной подготовки, интегративный подход, деятельный подход, физкультурно-педагогическая, тренерско-преподавательская деятельность.

Summary: The article describes the principles of training specialists in physical culture and sports, which affect the efficiency of their operations and revealing the basic requirements laid down to them as specialists in the field. It has been shown that training plays an important role in shaping the knowledge and qualities that should be possessed future experts of physical culture. It should have its own specificity and be an efficient reflection of the future specialist's personal qualities. Vocational training should be implemented on the basis of an integrative approach to the formation of its content, the selection of forms and

methods of teaching physical education. The problem of preparation of the future teacher of is the actual scope for further educational research.

Keywords: training, holistic system of training, integrative approach, active approach, sport and educational, coaching-teaching activities.

Постановка проблеми. Сьогодення змінює вимоги до фізичної підготовленості студентів, спонукає до визначення та усвідомлення ролі фізичної культури, як складової частини загальної культури, та необхідності вирішення проблем пов'язаних із здоров'ям [1].

Низький рівень фізичного здоров'я більшості населення, у тому числі й студентів, дає підстави вважати, що наявна система фізичного виховання не спроможна повною мірою вирішити питання культури здоров'я особистості, поліпшення її фізичних якостей. Спроби використати фізичну культуру як засіб оздоровлення, без вироблення необхідності фізичного самовиховання, створюють лише передумови для деякої модернізації самого процесу формування фізичного розвитку людини, але не формування фізичної культури особистості [1–3].

Згідно з Законом України «Про освіту» фізична освіта передбачає інтеграцію фізичного навчання та фізичного виховання, фізичного розвитку та фізичного збереження здоров'я, що забезпечує високий рівень фізичної культури особистості [4].

Орієнтація фізичного виховання на засвоєння жорстко регламентованого програмного матеріалу, зміст якого визначається обов'язковою прикладною підготовкою та здаванням нормативних заліків, виключає можливість звернення до особистості студента та розвитку його індивідуальності [2].

Специфічна спрямованість у використанні засобів, методів, форм навчання та виховання у сфері фізичної культури призвела до розриву освіти й фізичної культури – студенти не повністю усвідомлюють та не

сприймають фізичну культуру як життєво важливу цінність. Внаслідок цього фізична культура як навчальний предмет вузу не виконує повною мірою своєї важливої функції – формування дієвого відношення людини до власного фізичного удосконалення, а отже, характеризується зниженням інтересу у більшості студентів до фізкультурно-спортивної діяльності та зменшенням її престижу [1; 2].

Основною метою вищих навчальних закладів є підготовка провідних фахівців у різних сферах діяльності. Не становлять винятку й вищі навчальні спортивні заклади, завданням яких є забезпечення педагогічної науки здібними спеціалістами з фізичної культури та спорту. Однак на сьогоднішній день процес здійснення цього завдання має ряд проблем. По-перше, перебудова системи освіти України висуває нові вимоги перед вищою школою з підготовки підростаючого покоління до більш глибокого вивчення фізичної культури та спорту, яке включає в себе необхідність відродження традиційної культури фізичного виховання, відновлення національних традицій, специфічних методів формування здорового способу життя. По-друге, у сучасних умовах проблема ефективної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури у професійній діяльності не вирішується, в першу чергу, з таких причин, як відсутність програм з підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, де розглядалися б не тільки особливості техніко-тактичної підготовки і спортивного тренування, а й історія, філософія, етнічні закони національних видів спорту, їх оздоровча спрямованість, особливості використання елементів національних видів спорту в навчальних закладах; відсутність спеціальної науково-методичної літератури [4].

Внаслідок перерахованих проблем виникають суттєві розбіжності між значним зростанням кількості випускників факультетів фізичного виховання і не готовністю застосування їх умінь у професійній діяльності (фізкультурно-оздоровчій і спортивній); потребами сучасних навчальних

закладів у висококваліфікованих фахівцях фізичної культури, які володіють технологією використання основних спортивних знань, методів і прийомів та відсутністю створення організаційно-методичних умов підготовки таких фахівців у вищих навчальних закладах України [1].

В багатьох вітчизняних та сучасних працях, присвячених професійній освіті, поняття “професійна підготовка” визначається як сукупність умінь і навичок, спеціальних знань, здібностей, норм поведінки й трудового досвіду, що забезпечує можливість успішної роботи в умовах певної професії. Сучасні науковці розглядають професійну підготовку майбутнього фахівця з позиції суб'єкта навчально-професійної та пізнавальної діяльності, здатного до продуманого та цілеспрямовано регулювання власних дій.

Згідно з дослідженнями науковців (І. І. Бойко, Н. А. Агаджанян, М. М. Башкірова та ін.) особливе місце професійна підготовка займає у формуванні тих знань і якостей, якими має володіти майбутній фахівець фізичної культури. Це пояснюється тим, що неможливо будувати спортивну кар'єру (будь-то чи вчитель фізичної культури загальноосвітнього навчального закладу, чи професійний спортсмен), не володіючи основними здібностями та досвідом, які необхідні для реалізації оптимальних умов даної професії [1–3; 5].

Вирішення наведених суперечностей потребує пошуку більш гнучких підходів до підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури до роботи з дітьми шкільного віку або студентською молоддю з використанням основних засобів навчання у професійній діяльності, переосмислення організаційно-методичних умов, мети, змісту, функцій і завдань професійної підготовки у вищих навчальних закладах України відповідно до вимог сучасної парадигми освіти [6].

Як пише Г. Н. Сериков, можливість досягнення певних результатів у професійній підготовці фахівців фізичної культури потрібно розглядати в діалектичній єдності, тобто співвідносити поняття «рівень підготовка фахівця» та «вимоги сучасної освіти». Забезпечення такої єдності вимагає прийняття спеціальних заходів у освітніх процесах, щоб зберегти професіоналізм фахівців без зниження якості їхньої освіченості [3].

Таким чином, фаховий рівень підготовки спеціалістів фізичної культури необхідно розуміти як єдність педагогічних заходів, спрямованих на покращення їх вмінь та навичок, а також підвищення якості їхньої освіченості. Іншими словами, професійна підготовка фахівців в освітніх процесах передбачає вирішення завдань з урахуванням рівня теоретичних і практичних знань та з метою їх збереження, а за можливості – і їх зміцнення [2].

Мета роботи. Полягає в аналізі особливостей (факторів), що впливають на ефективність процесу професійної підготовки майбутніх викладачів фізичної культури та спорту та проаналізувати основну характеристику спеціалістів даної області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні людина, її культура, освіта, науковий розвиток, здоров'я, особистісні риси розглядаються не тільки як засоби, інструмент тієї чи іншої діяльності щодо перетворення природи й суспільства, але й, передусім, як мета, результат цих перетворень та існування самого суспільства. Це обумовлено зміною парадигми розвитку суспільства, яке має великий вплив на нову концептуальну систему поглядів, відповідно до якої саме людина з усіма її унікальними властивостями та особливостями створює центр теоретичного осмислення соціальних явищ. Саме людські якості та характер, в першу чергу, використовуються при професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури [1; 4].

Теоретичний аналіз базових понять дослідження щодо професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної культури надає змогу дійти висновку, що спеціаліст у цій області має бути людиною, здатною до виконання педагогічної, психологічної, юридичної, геологічної, дослідницької, медичної діяльності, різноманітної змістовно-корисної діяльності, наприклад, патріотичної, оздоровчої тощо [1].

Підготовка і перепідготовка кадрів для фізичної культури і спорту пов'язана з підвищенням кваліфікації цих фахівців, що, за відсутності базової освіти з фізичної культури не вирішує кадрової проблеми підготовки таких спеціалістів. Вищі спортивні та педагогічні навчальні заклади України повинні бути зорієнтованими на підготовку тільки кваліфікованих спеціалістів фізичного виховання [2; 4].

Аналіз професійної підготовки фахівців фізичної культури у провідних країнах світу дає змогу дійти висновку, що найбільш вагомими ідеями для вдосконалення даної підготовки є: широке використання інформаційних технологій; жорсткі критерії відбору абітурієнтів; ухвалення закону, що закріплює прийняття на роботу осіб з фаховою професійною освітою; доцільність функціонування суспільно-кваліфікаційної структури кадрів та активу (рис. 1).

Рис. 1. Структурно-логічна схема вдосконалення професійно-прикладної фізичної підготовки: *розроблено авторами на основі [4]*

Можна виділити наступні особливості або фактори, які впливають на успішність здійснення професійної фізичної підготовки фахівців [4]. По-перше, професійну підготовку майбутніх фахівців слід розглядати як цілісну систему, побудовану на основі органічної єдності загального, особливого й індивідуального. Їй повинна бути притаманні своя специфіка, та показана чітка залежність ефективності підготовки від особистісних якостей майбутнього фахівця, його психологічної культури, здатності до педагогічної та тренерської діяльності. По-друге, професійну підготовку необхідно здійснювати за принципом інтегративного підходу до формування її змісту, відбору форм і методів, оскільки вона інтегрує в собі підготовку як фахівців фізичної культури і спорту, так і фахівців з конкретних видів спорту [1; 3; 4].

Нарешті, у професійній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури та спорту перевага має віддаватися діяльному підходу. Засобами реалізації професійних можливостей спеціалістів у професійній діяльності є їхня фізкультурно-педагогічна та тренерсько-викладацька діяльність. Особливість цієї підготовки полягає також у тому, що фізичний розвиток студента, його спортивна і спеціальна підготовка здійснюються в нерозривній єдності і взаємозумовленості, що дає змогу розглядати нову функцію професійної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури, а саме – національно-фізкультурно-спортивну [2; 3].

У змісті професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр фізичної культури і спорту», виокремлено інваріантну і варіативну частини професійної підготовки. Інваріантна включає в себе гуманітарні, соціально-економічні та фундаментальні дисципліни, які вивчаються згідно з навчальним планом підготовки викладачів фізичної культури, з інтеграцією окремих тем з прикладної фізичної підготовки. Варіативна частина включає професійно-орієнтовані і вибірково-навчальні

дисципліни, які вивчаються згідно з навчальним планом підготовки спеціалістів фізичної культури з інтеграцією професійно спрямованих дисциплін. Підготовка має бути спрямована на поглиблення загальної освіти, формування фундаментальних і професійно орієнтованих знань і вмінь, необхідних для вирішення типових професійних завдань [1; 4; 5].

На рівні «спеціаліст» професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури має бути спрямованою на вивчення фундаментальних і професійно-орієнтованих дисциплін. На цьому етапі акцент робиться на професійну підготовку з набуттям початкового практичного досвіду.

На рівні «магістр» професійна підготовка має бути спрямованою на методи оволодіння студентами науковою та викладацькою діяльністю у вищих навчальних закладах. У зв'язку з цим у блоці дисциплін освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” необхідно звернути особливу увагу на такі дисципліни, як «Методи наукових досліджень у фізичній культурі і спорті», «Фізичне виховання та тренерсько-викладацька робота у вищих навчальних закладах», «Основи лекторської майстерності» [2; 3].

Не менш важливою в психолого-педагогічній підготовці майбутніх фахівців фізичної культури є їхня готовність до реалізації «суб'єкт-суб'єктивних» відносин у системах «учитель – учень», «викладач-студент», «тренер – спортсмен», що значною мірою залежить від особистісних якостей фахівця. При цьому особистісні якості тренера-викладача, на відміну від учителів фізичної культури, зумовлені специфікою й особливостями певного виду спортивної діяльності. Вибір методів навчання пов'язується із вдосконаленням змісту підготовки і з розвитком пізнавальних здібностей студентів, їхнім особистісним удосконаленням. Доведено, що найкраще обрані методи навчання поєднуються з практичною підготовкою, яка має носити системний характер і повинна складатися з таких етапів: лабораторні, практичні

заняття; навчальна практика тренера-викладача; технологічна практика безпосередньо в організаціях, установах (рис. 2) [4].

Лише за умови раціонального поєднання теоретичної та практичної підготовки можна отримати висококваліфікованого спеціаліста своєї справи.

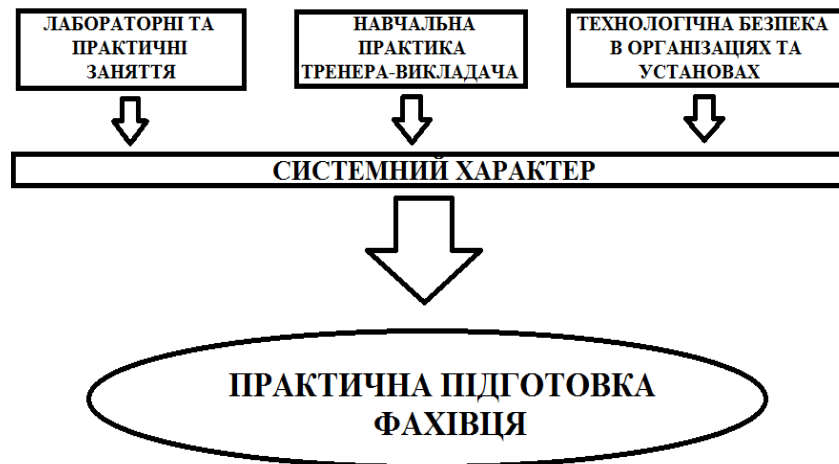

Рис. 2. Етапи практичної підготовки фахівця у галузі фізичної культури: розроблено авторами на основі [4]

Лише за умови раціонального поєднання теоретичної та практичної підготовки можна отримати висококваліфікованого спеціаліста своєї справи.

Висновки та пропозиції. Наукова значущість проблеми підготовки майбутнього викладача фізичної культури та спорту є перспективною щодо подальших досліджень. Ця підготовка може бути ефективною лише у тому випадку, коли враховуються всі її особливості, а також робиться акцент на характеристику здоров'я та вольові якості фахівців. Професійна підготовка повинна бути цілісною системою заходів, методів та прийомів, повинна будуватися з урахуванням особистісних якостей фахівця, мати чітко визначену структуру та специфіку. Вона повинна інтегрувати в собі комплекс різних методів, які використовуються по відношенню як до загальної, так і до спеціальної підготовки спеціаліста. При здійсненні

професійної підготовки спеціалістів має здійснюватися діяльний підхід, згідно з яким майбутній фахівець повинен поєднувати фізкультурно-педагогічну та тренерсько-викладацьку діяльність. Якщо всі вищеперераховані особливості підготовки будуть враховані, то від майбутнього фахівця слід чекати високих результатів у його професійній діяльності.

Література:

1. Агаджанян Н. А., Уйба В. В., Куликова М. П., Кочеткова А. В. Актуальные проблемы адаптационной, экологической и восстановительной медицины. – М.: Медика, 2006. – 208 с.
2. Башкирова М. М. Физическая активность и спорт среди инвалидов: реальность и перспективы / М. М. Башкирова // Спорт для всех. – 1999. – № 1–2. – С. 26–28.
3. Сериков Г. Н. Самообразование: совершенствование подготовки студентов. – Иркутск: Изд-во Иркутского ун-та, 1991. – 232 с.
4. Приступа Є. Н. Традиції української національної фізичної культури / Є. Н. Приступа, В. С. Пилат. – Львів: Троян, 1991. – 275 с.
5. Агаджанян Н. А., Григорьев А. И., Черешнев В. А., Сидоров П. И. и др. Экология человека. Учебник. (Гриф Минобрнауки РФ) – М.: Изд-во ГЭОТАР-Медиа, 2008. – 240 с.
6. Агаджанян Н. А., Александров С. И., Аптикаева О. И., Гаврилова Т. В., Гамбурцев А. Г. и др. Экология человека в изменяющемся мире / Под ред. В. А. Черешнева. – Екатеринбург: УрО РАН, 2006. – 562 с.

References:

1. Aghajanian N. A., Uiba V. V., Kulikova M. P., Kochetkova A. V. Actual problems of adaptation, ecological and regenerative medicine. – M.: Medica, 2006. – 208 p.

2. Bashkirova M. Physical activity and sports among the disabled: reality and prospects / M. M. Bashkirova // Sport for All. – 1999. – № 1-2. – P. 26–28.
3. Serikov G. N. Self-education: improving the training of students. – Irkutsk: Publishing House of the Irkutsk University, 1991. – 232 p.
4. Pristupa E. N. Traditions of Ukrainian national physical culture / E. N. Pristupa, V. S. Pilate. – Lviv: Troyan, 1991. – 275 p.
5. Aghajanian N. A., Grigoriev A. I., Cherry V. A., Sidorov P. I. et al. Human Ecology. Textbook. (Grief Ministry of Education of the Russian Federation) – M.: Publishing House GEOTAR Media, 2008. – 240 p.
6. Aghajanian N. A., Aleksandrov S. I., Aptikaeva O. I., Gavrilova T. V., Gamburtsev A. G., et al. Human Ecology in a Changing World / Ed. VA Chereshneva. – Ekaterinburg, Ural Branch of Russian Academy of Sciences, 2006. – 562 p.